

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 8 Jild 4
2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 8 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна – психология фанлари доктори, доцент,

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Бегамова Насиба Холмурзаевна</i> МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА АГРАР СОҶА ХОДИМЛАРИНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШДА ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИКНИНГ РОЛИ (ЎЗБЕКИСТОН ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАРИ МИСОЛИДА)	11-19
<i>Насиратдинов Сапар Жеткербай-улы</i> ЭТНОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРДА ФОТОГРАФИЯНИНГ ЎРНИ	20-25
<i>Нарманов Феруз Асфандиёрович</i> ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ҲАЁТИ ВА ФАОЛИЯТИНИНГ ЎҚИТИЛИШИ	26-30
<i>Rustamov Ilxomidin</i> “O‘ZBEKISTON - 2030” STRATEGIYASI – XALQ STRATEGIYASI (YANGI O‘ZBEKISTON TARIXI)	31-34
<i>Normo‘minov Aziz</i> O‘ZBEKISTONLIK SPORTCHILARINING PARAOLIMPIYAMUSOBAQALARIDAGI ISHTIROKI	35-39
<i>Turdiboyeva Gulmira</i> VOYAGA YETMAGANLAR HUQUQBUZARLIGIGA QARSHI KURASH BO‘YICHA TARG‘IBOTLAR SAMARASI	40-44
<i>Xamidova Shoiras Rasulovna</i> PARASPORT TURLARI VA ULARNING QONUNIYATLARI	45-51
<i>Ахмедов Жасурбек Зокиржонович</i> МАДАНИЯТШУНОСЛИК ВА НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ ФАОЛИЯТИ ТЎҒРИСИДА	52-54

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Raximov To‘xtabek Jumaboyevich</i> KICHIK BIZNES KORXONALARINING EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHGA TA’SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI	55-60
<i>Allaberganov Xushnud Allaberganovich</i> TASHQI SAVDO SALOHİYATINING MINTAQQA IQTISODIYOTIDA TUTGAN O‘RNI	61-68
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич</i> МЕЖДУНАРОДНЫЕ ТРАНСПОРТНЫЕ КОРИДОРЫ: СИНЕРГЕТИЧЕСКАЯ ВЫГОДА И ПОИСК РЕШЕНИЯ НЕПРОСТЫХ ЗАДАЧ	69-81
<i>Baqoeva Dilfuza</i> SANOAT KORXONALARIDA SOTUV TIZIMINING OLIB BORILISHI, MOHIYATI VA YO‘NALISHLARI	82-86
<i>Adilov Mirkomil Miralimovich</i> TIJORAT BANKLARI KREDIT QO‘YILMALARINING MANBALARINI TAKOMILLASHTIRISH	87-93

Donayev Sheroli Burxonovich

DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RIVOJLANTIRISH ASCENT

STRATEGIYASINING AHAMIYATI 94-101

Кахаров Жасур Абулқосимович

ГАСТРОНОМИЯ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ

МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 102-109

Рахмонов Шухрат Шавкатович

ТУРИСТИК МАҲСУЛОТ ДИВЕРСИФИКАЦИЯСИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ 110-117

Sherov Alisher Bakberganovich

OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI 118-129

09.00.00 – FALSAFA FANLARI*Tag'oyeva Dilnavoz Narziqulovna*

MAHMUDXO'JA BEHBUDIY MA'RIFATPARVARLIK G'OYALARI VA ULARNING IJTIMOYIY-

AXLOQIY MUNOSABATLARDAGI KONSTRUKTIV MOHIYATI 130-135

Muhamedov Asror

G'ARB RENNESANSIGA TURTKI BO'LGAN OMILLAR 136-145

Aripova Zulfiyaxon Salijanovna

HOZIRGI ZAMONDA ETIKA VA ESTETIKANI O'QITISHNING AMALIYIJTIMOIY

AHAMIYATI 146-151

Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich

INSONNING TABIATGA NOOSFERAVIY MUNOSABATINI YUKSALTIRISH

ZARURIYATI 152-156

Xolmatov Uchqunjon Xamidullayevich

AXBORIY-PSIXOLOGIK VA MADANIY TAHDIDLAR SHAROITIDA MILLATLARARO TOTUVLIK

VA HAMJIXATLIKNI TA'MINLASHNING TA'LIMIY-TARBIYAVIY VAZIFALARI 157-162

Шоназаров Жамшид Шухратович

ЖАДИДЛАР ҒОЯЛАРИ ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИ БИЛАН ҲАМОҲАНГ 163-168

Ho'janova Tamara Jo'raevna

YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLARINI AXBOROT URUSHI DAVRIDA MAFKURAVIY

TAJOVUZLARDAN ASRASH OMILLARI 169-174

Quchqorov Javlon Suyundik o'g'li

MILLIY G'OYA VA DEMOKRATIK O'ZGARISHLAR DIALEKTIKASIGA MADANIY HODISALAR

SIFATIDA QARASH 175-179

Muxtorova Tutixon

GLOBALLASHUV JARAYONLARIGA FALSAFIY YONDASHUVLARNING O'ZIGA

XOS JIHATLARI 180-186

Rahmonova Mavluda Abdusamadovna

ABDURAUF FITRATNING "OILA" ASARIDA JAMIYAT MA'NAVIY-AXLOQIY RIVOJIGA DOIR

QARASHLARI TAHLILI 187-194

Pirnazarov Nurnazar

TANA, RUX VA MA'NAVİYATNING INSON BORLIG'IDAGI AKS ETISHINING

FALSAFIY TAHLILI..... 195-201

Ismailov Dilshod Baxriddinovich

DAVLAT FUQAROLIK XIZMATCHILARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING

MA'NAVİY-AXLOQIY SEGMENTI:KOMPARATIV YONDASHUV 202-209

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Yuldoshova Shaxnoza Azimboyevna

RAY BREDBERI VA ISAJON SULTON ASARLARIDA MA'RIFATPARVARLIK MOTIVLARI

TALQINI 210-216

Bozorbekov Ahmadbek

O'ZBEK TERMINOLOGIYASIDA TEXNIK, ZAMONAVIY LOGISTIKA SOHASIDAGI

TERMINLARNING YASHALISH MODELLARI VA PARADIGMATIKASI 217-230

Xamrayev Fozilbek Yo'ldoshevich

ZAMONAVIY O'ZLASHMALARNI MILLIYLASHTIRISHDA O'ZBEK TILINING TARIXIY ZAXIRA

MANBALARIDAN FOYDALANISH 231-236

O'tebaeva Dilbar

TURKIY TILLARGA UMUMIY BO'LGAN EKOLOGIK ATAMALAR

237-242

Asqarova Shaxnoza Kamolidinova

EPIK KLISHELAR HAMDA ULARNING INGLIZ VA NEMIS TILLARIDAGI TALQINI

(“ALPOMISH” DOSTONI MISOLIDA) 243-247

Kadirova Zaynab Bakoyevna

INGLIZ TILIDAGI REKLAMANING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI

248-252

Allaberganova Nilufar Matnazar qizi

QOFIYA ASOSLARIDAGI MATNLARNING LINGVOKOGNITIV XUSUSIYATLARI

253-256

Nabiyeva Rushana Jamol qizi

OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI NOMLARI LEKSIK-SEMANTIK GURUHINING MA'NOVIY

GURUHLARI VA ULARDA YANGI O'ZLASHMALARNING ISHTIROKI HAQIDA 257-262

To'rayeva Iroda Sheramatovna

FOLKLORIZMLAR TIZIMIDA ETNOGRAFIK FOLKLORIZMLARNING O'RNI VA

SPETSIFIKASI 263-268

Qodirova Munisa Erkinjon qizi

BADIIY MATNDA QO'LLANILGAN SAN'ATGA OID TERMINLARNING LEKSIK TIPOLOGIYASI

(INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA) 269-272

G'aniyeva Nozanin G'ayratovna

MARKAZIY OSIYODA JADID AYOLLARINING PATRIARXAL TUZILMALAR VA

MUSTAMLAKACHILIK ZULMIGA QARSHI CHIDAMLILIGI VA QARSHILIGI 273-277

Zaripova Dilfuza Baxtiyorovna

TURKIY ADABIYOTDA “IBROHIMI ADHAM” QISSALARI TAHLILI

278-284

Eshniyazova Maysara Becnazarovna

ALISHER NAVOIYNING “ARBA'IN” ASARIDAGI HADISLAR BAYONIDA G'OYAVIY-BADIIY

IFODA MUKAMMALLIGI 285-292

Raxmonova Dildora Mirzakarimovna

O'ZBEK JADID ADABIYOTIDA OVRUPO MADANIYATI TALQINI

293-298

12.00.00 – YURIDIK FANLAR*Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna*

MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI HUQUQIY TIZIMLARIDA KODEKSLASHTIRISH

JARAYONINING AYRIM NAZARIY-HUQUQIY MASALALARI 299-306

Узакова Гўзал Шариповна

ШАҲАРЛАР ВА БОШҚА АҲОЛИ ПУНКТЛАРИДА АТРОФ МУҲИТНИ МУҲОФАЗА

ҚИЛИШНИНГ ЭКОЛОГИК-ҲУҚУҚИЙ ТАЛАБЛАРИ 307-325

Пулатова Нодирахон Собиржоновна

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ УСТРАНЕНИЯ СУДЕБНЫХ ОШИБОК В ОБЕСПЕЧЕНИИ

ПРАВ ЧЕЛОВЕКА 326-332

Nizamatdinov Kayrat Keunimjaevich

MOBIL ALOQA XIZMATI KO'RSATISHDA MILLIY ALOQA OPERATORLARINING FAOLIYATINI

HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNI TAKOMILLASHTIRISH 333-341

Абдурахманова Нодирахон

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В

ОНЛАЙН АРБИТРАЖАХ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ 342-345

Bokiyev Jahongir Nurmatjon o'g'li

TA'LIM OLISH HUQUQINING GENEZISI HAMDA UNING YURIDIK TABIATI 346-356

Madiyev Faxriddin Xoshim o'g'li

SHAXSIY HAYOT DAXLSIZLIGI HUQUQINI TA'MINLASH MASALALARI 357-368

Утанов Фурқат

ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА ТОВАР БЕЛГИСИНИНГ ҲУҚУҚИЙ

МАҚОМИ 369-374

Dilboboyev Nozimbek Shavkat o'g'li

XALQARO VA MILLIY DARAJADA INVESTITYA QONUNCHILIGINING RIVOJLANISH

TENDENSIYASI 375-381

Назарова Марҳабо

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА И РАЗВИТИЕ ЖЕНСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В

УЗБЕКИСТАНЕ 382-386

Абулхайров Рустамхон Ибодуллаевич

ПОРТЛАШ СОДИР БЎЛГАН ЖОЙНИ КЎЗДАН КЕЧИРИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ

МАСАЛАЛАРИ 387-400

Абдусамиева Дилрабо Абдувахоб кизи

ВОПРОСЫ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ БЫВШИХ ОСУЖДЕННЫХ В НЕКОТОРЫХ

МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТАХ..... 401-406

Abdikhakimov Islombek

LEGAL RELATIONS AND STAKEHOLDERS IN QUANTUM TECHNOLOGIES REGULATION: A

COMPREHENSIVE ANALYSIS OF GOVERNANCE FRAMEWORKS 407-412

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI*Djabbarova Nilufar Baxtiyarovna*

TALABA-QIZLARDA LIDERLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA FALSAFIYPEDAGOGIK

YONDASHUVLARNING ROLI 413-417

Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich

BO'LAJAK REJISSYORLARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI ADABIY ASARLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHDA DEBYUT MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI 418-423

Kurbanova Shukurjon Yeldashbayevna

HOFIZ XORAZMIY DIDAKTIK QARASHLARINI O'RGANISHNING HOZIRGI HOLATI 424-429

Ismoilova Shodiyaxon Xusanboy qizi

NEMIS TILIDAN KEYIN INGLIZ TILI O'RGANISH JARAYONIDA FONETIK INTERFERENSIYANI YUZAGA Keltiruvchi omillar 430-435

Salimov Ma'ruf Eshdovlat o'g'li

O'QUVCHILARNI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI 436-439

Палванова Умида Бахрамовна, Тургунов Собитхон Ташпулатович, Якубова Азада Ботировна

ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ ОБУЧЕНИЕМ СТУДЕНТОВ НАВЫКАМ ОКАЗАНИЯ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА 440-444

Rasulova Fotima Farxotovna

O'QUVCHILARNI IJODIY FIKRLASHGA YO'NALTIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY YO'NALISHLARINING ILMIY TAHLILI..... 445-450

Saidxo'jayev Muhammadxo'ja Ma'rufxo'ja o'g'li

YOSHLARNI MA'NAVIY-MA'RIFIY TARBIYALASHDA IJTIMOY - PEDAGOGIK OMILLAR VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI..... 451-456

Utepbergenov Aydos Janabayevich

SAHNA NUTQI O'QITISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI 457-461

Nozima Muqimovna Hamdamova

MAJBURIY FANLARDAN TALABLARNING KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA GRAFIK DASTURLARIDAN FOYDALANISH..... 462-467

07.00.00-TARIX FANLARI – HISTORICAL SCIENCES

Received: 30 July 2024
Accepted: 5 August 2024
Published: 15 August 2024

Article / Original Paper

THE ROLE OF INTERNATIONAL COOPERATION IN IMPROVING THE SKILLS OF AGRICULTURAL WORKERS IN THE YEARS OF INDEPENDENCE (EXAMPLE OF THE SOUTHERN PROVINCE OF UZBEKISTAN)

Begamova Nasiba Kholmurzaevna,

Doctor of Philosophy in History (PhD), Senior Lecturer at the Termez Institute of Agrotechnology and Innovative Development

E-mail: begamova@mail.ru

Abstract. This article reflects on the reforms carried out in the field of training qualified personnel in the agricultural sector during the years of independence of our country. Also, using the example of the southern regions of Uzbekistan, the role of international cooperation in improving the skills of workers in the agro-industrial complex is highlighted.

Keywords: development of science, about the state program “Year of Development and Prosperity of the Village”, decision “On the Strategy of Actions for the Further Development of the Republic of Uzbekistan”, farmer, cluster, agronomist.

МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА АГРАР СОҲА ХОДИМЛАРИНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШДА ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИКНИНГ РОЛИ (ЎЗБЕКИСТОН ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАРИ МИСОЛИДА)

Бегамова Насиба Холмурзаевна,

Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори(PhD), Термиз агротехнологиялар ва инновацион ривожланиш институти катта ўқитувчиси

Аннотация. Ушбу мақолада мамлакатимизда мустақиллик йилларида аграр соҳада малакали кадрлар тайёрлаш соҳасида амалга оширилган ислохотлар борасида фикр юритилган. Шунингдек, Ўзбекистоннинг жанубий вилоятлари мисолида аграр соҳа ходимларининг малакасини оширишда халқаро ҳамкорликнинг роли ёритилган.

Калит сўзлар: илм-фан тараққиёти, «Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили» давлат дастури тўғрисида», «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги қарор, фермер, кластер, агроном.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I8Y2024N01>

Кириш. Бугунги кунда дунёнинг юксак тараққий этган давлатлари аграр соҳадаги меҳнат унумдорлигини оширишда илмий-техникавий ютуқлар ва инновацион технологиялардан кенг фойдаланмоқдалар. Бунда улар биотехнология, ген инженерияси, ахборот технологиялари, энергиянинг янги турларини ишлатишга

асосланган янги технологик базани шакллантиришга киришдилар. Илм-фандаги ютуқлардан унумли фойдаланиш қишлоқ хўжалигининг барқарор ривожланишига сабаб бўлмоқда.

Шуни унутмаслик лозимки, дунё мамлакатлари, айниқса АҚШ, Канада, Европа Иттифоқи, Туркия, Хитой сингари давлатлар аграр тармоқни ривожлантиришда кадрлар малакасини ошириш, чет давлатлар билан тажриба алмашиш, хорижий компанияларни аграр секторга жалб қилишга алоҳида эътибор қаратишмоқда. Аграр соҳада кадрлар тайёрлаш, уларнинг амалиётини ташкил этиш ва малакасини ошириш учун бир қатор халқаро лойиҳалар жорий қилинди. Улардан Erasmus Mundus Partnership Action 2, GREENMA, APOLLO e.V. (Шарқий Европада экология, қишлоқ хўжалиги ва қишлоқларни ривожлантириш соҳаси бўйича ҳамкорлик Ассоциацияси) LOGO e.V. (Қишлоқ хўжалиги ва Шарқий Европа билан экологик мувозанат) Иттифоқи, AgriMBA Халқаро Дастури, ISA-ISFRADA, Темпус Тасис ва бошқаларни кўрсатиш мумкин. [2]

Жумладан, APOLLO e.V. Шарқий Европа агросаноат комплекси мутахассисларини ўқитиш ва малакасини ошириш бўйича ўз дастурини таклиф қилади. ISA-ISFRADA Франциянинг йирик қишлоқ хўжалик корхоналари билан Шарқий Европа Университетлари битирувчилари ўртасида воситачилик қилади. Дастур асосида танлаб олинган иштирокчилар Франция ва Руминияда ўқитилади ва шартнома асосида ишга киридилар.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Мамлакатимиз қишлоқ хўжалигини замон талабларига мослаштириш, соҳани юқори малакали кадрларини малакасини ошириш ва уларни аграр соҳада йирик муваффақиятларга эришган давлатлар билан тажриба алмашган ҳолда малака маҳоратларини ошириш долзарб вазифага айланган эди. Бу йўналишда масаласида Янгибоев Б.Я., Эрназаров Ш.Ю. Хушбоқов П.Ш. Файзиева Ш.Ш. ,Хомитов К.З.,Ботирова Ҳ.Э, Исмоилов А., Муртазаев О. , Турсунов С.Н. ва бошқалар бир қатор илмий тадқиқот ишларини олиб борган.Шунингдек Сурхондарё вилояти давлат архивида ҳам мавзу юзасидан кўплаб маълумотлардан фойдаланилди.Ушбу мақолада илмий тадқиқотнинг анализ,синтез,қиёслаш каби методлари ва тарихийлик тамойилидан фойдаланилган. [3]

Муҳокама. Ўзбекистон аграр соҳа мутахассисларини жаҳон қишлоқ хўжалигида эришилган ютуқлар билан таништириш, улардаги илғор технология ва бошқарув усулларини ўзимизда жорий этиш мақсадида Республика ҳукумати юксак тараққий этган давлатлар тажрибасини ўрганишга киришди. Ўзбекистон Президентининг Европа давлатларига сафари вақтида улардаги қишлоқ хўжалигида эришилган ютуқлар, илғор бошқарув тартиби диққат билан ўрганилди. Айниқса, қишлоқ хўжалиги юксак ривожланган Голландия билан Ўзбекистондаги аҳволни таққослаб кўриш натижасида мавжуд камчиликлар янада яққол кўзга ташланади. [1]

Мисол учун: голландиялик фермер бир сигирдан кунига 50 литрдан сут соғиб олади. Ўзбекистонда эса бу кўрсаткич ўртача 7 литрни ташкил этади. Хоразм вилоятида 31,1 минг бош сигирдан 1993 йилнинг дастлабки беш ойи давомида 23,3 минг тонна, Сурхондарё вилоятида эса ҳар бир бош сигирдан шунча вақт мобайнида 755 литр сут соғиб олинди. Мазкур вилоятлар бўйича ҳар бир сигир кунига ўртача 5 литрдан сут берган. Деярли тенг сарф-харажат қилингани ҳолда меҳнат унумдорлиги бизда 7 – 10 баравар кам. Демак, шунга яраша яшаш даражаси ҳам, даромад ҳам паст. Ўзбекистон

бўйича меҳнатга яроқли кишиларнинг 39,3 фоизи чорвачилик ва қишлоқ хўжалигида меҳнат қилади. Баъзи туманларда бу кўрсаткич 80-90 фоизни ташкил этади. Дунёдаги бошқа мамлакатларда бундай манзарани учратилмайди. Голландия қишлоқ хўжалигида меҳнатга яроқли кишиларнинг атиги 4 фоизи ишлайди. Юксак даражада тараққий этган мамлакатлар аҳолисининг 60 фоизи хизмат кўрсатиш соҳасида ишласа, Голландияда бу кўрсаткич 68 фоизга тенг. [4]

Албатта, тараққий этган давлатларда бўлгани сингари қишлоқ хўжалик экинларидан юқори ҳосил олиш учун аграр соҳада малакали мутахассисларга эътиборни кучайтириш лозим эди. Чунки, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари мамлакатга валюта тушумларининг 55 фоиздан ортиғини таъминлайдиган муҳим экспорт манбаларидан бири ҳисобланар эди. Аммо 1992-1994 йиллардаги эътиборсизлик натижасида Сурхондарёда 12 минг олий маълумотли қишлоқ хўжалиги мутахассислари ўз соҳасидан четлаштирилдилар. Аксинча, қишлоқ хўжалигини мутлақо билмайдиган қурувчилар, ўқитувчилар, савдо ва бошқа соҳа вакиллари аграр тармоқнинг бошқарув тизимига жойлашиб олдилар. Бундай вазиятда қишлоқ хўжалигидан бўшатишган юқори малакали мутахассислар иш ахтариб, қўшни мамлакатларга кетиб қолдилар. [6]

Қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш, соҳада самарадорликни оширишнинг муҳим омили мутахассисларни тайёрлаш ва малакасини оширишдир. Шу мақсадда 1997 йили Тошкент давлат аграр Университетининг малака ошириш факультети Малака ошириш марказига айлантирилди. Марказ фаолиятининг асосий йўналишларига қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши мутахассисларининг малакасини ошириш, ўзининг ҳамда бошқа қишлоқ хўжалиги олий ўқув юртлари ўқитувчиларининг ва қишлоқ хўжалиги коллежлари педагогларининг малакасини ошириш киритилди.

Фермерларнинг иқтисодий-ҳуқуқий билимларини ошириш мақсадида 2002 йили Сурхондарё вилоятида фермер хўжаликларининг иқтисодий курси бўйича «интелект» Бизнес инкубаторларида ўқишлар ташкил этилди. Фермер хўжаликларининг раҳбар ва мутахассисларидан қирқ нафари ушбу курсни ўқиб тугатдилар.

Юқорида қайд этилган хато ва камчиликларни бартараф этиш учун Термз давлат Университети ва Қарши давлат Университети қошида малака ошириш факультетлари ташкил қилинди. Малака ошириш курсларида жами 144 соатлик дарсларни ўтиш йўлга қўйилди. Жумладан, 2001-2002 ўқув йилида ТерДУ қошидаги малака ошириш факультетида 280 нафар педагог ўз малакасини ошириб қайтди. [5]

Коллежларни олий маълумотли мутахассислар билан таъминлаш учун 2001 йилдан эътиборан Университетларда махсус сиртқи бўлимлар очилиб, уларда ўрта махсус маълумотли ўқитувчилар ва усталар ўқитилди. Қишлоқ хўжалик коллежларида нопедагог ва номутахассис кадрлар кўплиги ҳисобга олиниб, 2012 йилда малака ошириш факультетларида 4 ойлик қайта тайёрлов курслари ташкил этилди. Ўнинг аҳамияти шундаки, мутахассислиги тўғри келмайдиган коллеж ходимлари ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда, ўз ҳисобидан қисқа муддатли курсларда ўқиб, мутахассис бўлиш имконига эга бўлар эдилар. 576 соатлик юкломани бажаргач, уларга сертификат берилган. Фақат 2015 йилда Сурхондарё вилояти бўйича қисқа муддатли курсларни 126 нафар коллеж ўқитувчиси ўқиб тугатди. Шунинг 82 нафари агросаноат ва қишлоқ хўжалиги касб-хунар коллежлари ўқитувчилари бўлган. [7]

Натижа. 2015 йилга келганда аграр соҳа мутахассисларини тайёрлаш, уларни касбий малакасини ошириш давлат сиёсатининг устувор йўналишига айланди. Бунинг ўзига яраша сабаблари бор эди. Биринчидан, жаҳон бозорида Ўзбекистон валюта тушумларининг асосий манбаси бўлган пахтанинг харид нархлари кескин тушиб кетди. Иккинчидан, Ўзбекистонда пахта ҳосилдорлиги сезиларли даражада пасайиб, режада белгиланган ҳосилни олишнинг иложи бўлмай қолди. Бунинг устига, биринчи терим тугаганидан сўнг тайёрлов пунктларига топширилган пахта хом ашёсининг катта қисми 5-навга мансуб бўлиб, унга қилинган харажат ўзини оқламас эди. Шундай шароитда, пахта майдонларини қисқартириш ҳисобига полизчилик, сабзавотчилик, боғдорчилик ва узумчиликни ривожлантириш орқали аҳоли турмушини кўтариш мақсадга мувофиқ бўлиб қолди. [8]

Республика қишлоқ хўжалик тармоқларини зарур бўлган кадрлар билан таъминлаш ва мутахассислар малакасини ошириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси 2015 йил 3 ноябрда «Қишлоқ ва сув хўжалиги тармоқларини олий маълумотли юқори малакали кадрлар билан таъминлашни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 311-сонли қарорни қабул қилди. Қарорга кўра, 2015—2017 йилларда қишлоқ ва сув хўжалиги тармоқларини олий маълумотли мутахассислар билан таъминлаш дастури тасдиқланди. Дастурга кўра, қишлоқ ва сув хўжалиги тармоқларига тааллуқли бўлган коллежларни юқори малакали мутахассис кадрлар билан таъминлаш, уларни ўқитиш ва малакасини ошириш, ўқув режалари ва амалит самарадорлигини ошириш, ўқув жараёнида замонавий педагогик ва ахборот технологиялардан фойдаланиш, фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграциясини кучайтириш вазифалари кўрсатилди. [9]

Шу билан бирга, фермер хўжаликларининг малакасини ошириш, уларни илғор мамлакатлар тажрибаларидан фойдаланишга ўргатиш жуда зарур эди. Фермер хўжаликлари раҳбарлари ва мутахассисларининг касбий билимлари даражасини тизимли асосда оширишни, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришига илм-фан ютуқларини ва илғор ишлаб чиқариш тажрибасини, шунингдек менежмент ва маркетингнинг замонавий усулларини кенг жорий этиш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси 2016 йил 21 апрелда «Фермер хўжаликлари раҳбарлари ва мутахассисларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини самарали ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 118-сонли қарорни қабул қилади. Ушбу қарорнинг 3-иловасига мувофиқ «Фермер хўжаликлари раҳбарлари ва мутахассисларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш курслари тўғрисида» Низом қабул қилинди. Низомга кўра, Тошкент давлат аграр Университети ва унинг Нукус филиали, Тошкент ирригация ва мелиорация институти ва унинг Бухородаги филиали, Андижон ва Самарқанд қишлоқ хўжалик институтларида фермер хўжаликлари бошлиқлари ва мутахассислари малакасини ошириш минтақавий марказлари ташкил қилинди. Бундан ташқари, Республикадаги 156 та қишлоқ хўжалик касб-хунар коллежларида ҳудудий таянч ўқув базалари очилди.

Низом қоидалари фермер хўжаликлари раҳбарлари ва мутахассисларининг касбий билимларини оширишга, фермерчиликни ривожлантиришнинг норматив-ҳуқуқий базасини, шунингдек сўнгги илмий-инновацион ютуқлар ва фермер хўжаликларининг энг яхши илғор тажрибасини самарали ўзлаштирилишига йўналтирилган. Малака ошириш 36 соатли дастурлар бўйича мунтазамлилик асосида

ташкил этилади ва фермер хўжаликлари раҳбарларининг уч йилда камида бир марта, фермер хўжаликлари мутахассисларининг – беш йилда камида бир марта малака оширишдан ўтиши тавсия этилади. Курс охирида тингловчилар тест синовларидан ўтиши, ундан муваффақиятли ўтганларга махсус сертификат топширилиши белгилаб қўйилди. [10]

Республикамиз аҳолисининг муттасил ўсиб бориши уни сифатли озиқ-овқат маҳсулотлари билан узлуксиз таъминлашни талаб қилмоқда. Қолаверса, сувга бўлган талаб ва эҳтиёж ҳам ортиб бормоқда. Сув иншоотларидан самарали фойдаланмай туриб, қишлоқ хўжалигида бирон-бир ютуқни қўлга киритиб бўлмайди. Гарчи, кейинги йилларда республикамининг олий таълим муассасаларида қишлоқ ва сув хўжалиги тармоқларининг турли йўналишлари бўйича 8 минг нафардан ортиқ муҳандис-техник кадрлар тайёрланган бўлсада, улардан самарали фойдаланишда хато ва камчиликларга йўл қўйилмоқда.

Шуни ҳисобга олиб, 2017 йил 24 майда Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Қишлоқ ва сув хўжалиги тармоқлари учун муҳандис-техник кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-3003-сонли Қарори қабул қилинди. Қарорга асосан, Тошкент ирригация ва мелиорация институти Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институтига айлантирилди. Институт олдида қўйилган вазифалар қаторига чет эллардаги етакчи таълим муассасалари ва илмий марказлари, жумладан А.Н. Костяков номидаги Қулай табиий муҳит яратиш институти, К.А. Тимирязев номидаги Россия давлат аграр Университети ҳузуридаги В.П.Горячкин номидаги механика ва энергетика институти, Москва давлат ер тузиш Университети билан ўзаро ҳамкорлик муносабатларини ривожлантириш масаласи ҳам киритилди. Шу билан бирга, қишлоқ хўжалиги учун кадрлар етказиб берадиган касб-хунар коллежлари рўйхати эълон қилинди. Улар орасига Сурхондарё вилоятида 13 та коллеж ҳам киритилди. [11]

Ўзбекистонда аграр соҳа мутахассислари малакасини ошириш ва қишлоқ хўжалигидаги қолоқликни бартараф этишда халқаро алоқаларнинг ўрни катта бўлди. Жумладан, 2000 йилдан бошлаб Ўзбекистонда Tempus III лойиҳаси жорий этилди. Tempus – Европа Иттифоқи дастурларидан бири бўлиб, Иттифоққа аъзо бўлмаган ҳамкор давлатлар олий таълим тизимини ривожлантиришга кўмаклашиш учун қаратилган. Дастур бўйича Ғарбий Болқон, Шарқий Европа ва Марказий Осиё давлатлари ҳамкор давлатлар сирасига киритилган. Темпус дастури Ўзбекистонда ўз фаолиятини Самарқанд ва Тошкентда 6 та тайёрлов лойиҳаси билан бошлаган. Дастурнинг учинчи босқичи амалга оширилган 2000-2006 йилларда жами 11,2 млн. евро миқдоридаги маблағ сарфланди. Темпус доирасидаги ҳамкорлик Университетларни бошқариш, амалий фан ва техника, ижтимоий-гуманитар фанлар, иқтисодий фанлар, менежмент ва бизнес, таълим ва ўқитувчилар малакасини ошириш, институционал қурилиш, қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат саноати, тиббиёт фанлари, ишлаб чиқариш билан интеграция ва минтақавий ҳамкорлик каби йўналишларда амалга оширилди. [9]

Университет бошқаруви соҳасида жорий этилган еттита лойиҳа халқаро алоқалар ва ходимларни ўқитиш бўлимларини тузиш орқали халқаро ҳамкорликни ривожлантиришга ёрдам берди. Жумладан, Тошкент аграр Университети ва Ўзбекистон Миллий Университети ҳузуридаги Таълим сифатини таъминлаш марказлари ташкил

этилди. Тошкент, Андижон, Самарқанддаги тўртта қишлоқ хўжалик олийгоҳлари қишлоқ хўжалиги, экология ва сув ресурслари бўйича лойиҳада иштирок этишди. Қарши, Ўрганч ва Нукусдаги Университетлар ҳамкорликда амалий экология соҳаси бўйича магистратура дастурини ишлаб чиқишди. 2000 йилда Темпус билан ҳамкорликда Самарқанд ва Қарши шаҳарларида тузилган иккита ресурс маркази ўқитувчилар ва талабаларни ўқув жараёнида ахборот технологияларидан узлуксиз фойдаланишга ўргатиб бориш учун замин яратди.

Ўрта махсус, касб-хунар таълими ҳудудий бошқармалари грант маблағлари ҳисобидан қишлоқ хўжалик коллежлари ўқитувчиларини малака ошириш курсларига жалб қилдилар. Бу борада Корея Республикаси ҳукуматининг «Ўрта махсус, касб-хунар таълимини ривожлантириш» ва Германия тараққиёт банкнинг «Қурилиш ва уй-жой коммунал хўжалиги соҳасида касб-хунар таълимини ривожлантиришга кўмаклашиш» лойиҳаларидан унумли фойдаланилди. Мазкур лойиҳалар доирасида малака оширган педагог ходимларнинг иш тажрибаларини оммалаштириш бўйича барча чоралар кўрилди. [7]

Тан олиш керакки, гарчи Республика бўйича пахтачилик, пиллачилик, чорвачилик сингари тармоқларда маҳсулот етиштириш пасайган бўлса-да, ғаллачиликда ўсиш кузатилди. Негаки, мустақилликнинг дастлабки йилларида Ўзбекистон ҳукумати мамлакатнинг озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини қондириш мақсадида жанубий ҳудудларда ғалла майдонларини кенгайтиришга эътибор қаратган эди. Ғалла майдонларини кенгайтириш билан бирга унинг ҳосилдорлигини ошириш борасида ҳам бир қатор ишлар қилинди. Ғалладан юқори ҳосил кўтаришда хорижий давлатлар билан ўрнатилган илмий алоқалар ва ўзаро тажриба алмашувларнинг ўрни катта бўлди. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 25-августда 413-сонли қарори билан «Суғориладиган ерларда ғалла ва дуккакли ўсимликлар илмий-тадқиқот институти» ташкил этилди. Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 7-августдаги 344-сонли қарори билан институтнинг Республикамиздаги барча вилоятларда унинг филиаллари ташкил этилди. [3]

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги илмий-ишлаб чиқариш маркази фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида»ги 2014 йил 10 февралдаги ПҚ-2125 сонли қарори, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг 2014 йил 13 февралдаги 33-сонли буйруғи ва Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги илмий-ишлаб чиқариш марказининг 2014 йил 14 февралдаги 6-сонли буйруғи асосида институт «Дон ва дуккакли экинлар илмий-тадқиқот институти» номи билан қайтадан давлат рўйхатидан ўтказилди.

Дон ва дуккакли экинлар илмий-тадқиқот институти Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги илмий-ишлаб чиқариш маркази тасарруфида тузилган бўлиб, у Суғориладиган ерларда ғалла ва дуккакли ўсимликлар илмий-тадқиқот институти, Қашқадарё бошоқли дон экинлари селекцияси ва уруғчилиги илмий-тадқиқот институти, Ўзбекистон Шоличилик илмий-тадқиқот институти ҳамда Ўзбекистон Маккажўхори илмий текшириш станциясининг ҳуқуқий вориси ҳисобланади.

Институт таркибида Қашқадарё филиали ҳамда Ғаллаорол, Тошкент шоли, дон ва дуккаки экинлар, Маккажўхори селекцияси ва уруғчилиги, Наманган, Фарғона,

Самарқанд, Сирдарё, Сурхондарё, Бухоро, Навоий, Хоразм вилоятларида ва Қорақалпоғистон Республикасида илмий тажриба станциялари мавжуд. [4]

Институтнинг селекционер олимлари Республикамизни турли хил тупроқ ва иқлим шароитига мослаша оладиган, юқори маҳсулдор ва сифатли ҳосил берадиган кузги ва баҳорги бўғдой навлари билан таъминлаш мақсадида Россия Федерациясининг П.П.Лукьяненко номидаги Краснодар қишлоқ хўжалиги илмий-тадқиқот институти, Саратовнинг «Юга-Востока» қишлоқ хўжалик илмий-тадқиқот институти ва Сербия давлатининг Нови-сад Далачилик сабзавотчилик илмий-тадқиқот институти, В.С.Пустовойт номидаги Краснодар мойли экинлар илмий тадқиқот институти, Халқаро ИКАРДА, СИММИТ илмий марказлари, Краснодар «Соевый комплекс» корхонаси билан илмий ҳамкорлик ишлари йўлга қўйилиб, кенг тармоқли илмий изланишлар олиб борди. [11]

Институт ва унинг филиал ҳамда илмий тажриба станциялари олимлари томонидан шу кунгача соҳа мутахассисларига оид 2 та монография, 50 дан ортиқ тавсияномалар, 100 дан ортиқ республикамизнинг нуфузли журналларида ғалла ва дуккакли экинлар янги навларини етиштириш агротехникаси ишлаб чиқариш жараёнида фойдаланиш учун мутахассис тавсияномаси ва мақолалар чоп этилиб, ишлаб чиқариш мутахассисларига тақдим этилди.

Ёш тадқиқотчиларнинг соҳа билим ва кўникмаларини эгаллаши билан бирга хорижий тилларни ўзлаштиришлари чет эл тажрибаларини ўрганиш учун замин яратди. Филиалнинг 15 дан ортиқ тадқиқотчилари соҳа бўйича ривожланган Туркия, АҚШ, Мексика, Марокаш, Хитой ва бошқа кўплаб мамлакатларда замонавий ғалла селекцияси, уруғчилик ва уруғшунослик, илғор етиштириш агротехникаси борасида малака ошириб келишди. [12]

Пиллачилик соҳасини ривожлантириш бўйича Хитой давлати билан олиб борилган илмий ва иқтисодий алоқалар муҳим аҳамият касб этди. 1998 йилда мамлакат ипакчилик саноатини пилла билан таъминлаш мақсадида хом ашёни хорижга чиқариш таъқиқлаб қўйилган эди. Аммо Ўзбекистон пиллачилик соҳаси бозор муносабатларига тўла ўтмаган, қолаверса, ипакчилик корхоналари пиллачилик харажатларини қоплайдиган даражадаги нархда хом ашёни сотиб олишга тайёр эмас эдилар. Бу эса тармоқнинг молиявий аҳволини оғир аҳволга солиб қўйди. Натижада соҳадаги етук мутахассисларнинг кўпчилиги кетиб қолди. Пиллакорлар меҳнатига яраша ҳақ олмасликлари оқибатида ўз уйида пилла қўйувчилар сони йилдан-йилга камайиб борди. Агар 1990 йилда Сурхондарё вилояти қарийб минг тоннага яқин пилла Шу билан бирга Маркзий тажриба экспериментал участкаси, Истиқлол тажриба экспериментал участкаси, Тошкент тажриба экспериментал участкаси, Бахмал тажриба экспериментал участкаси, Касби тажриба экспериментал участкаси, Қамаш тажриба экспериментал участкаси фаолият олиб боради.топширган бўлса, кейинги ўн йилликларда ўртача 600-700 тоннага тушиб кетди.

2009 йилда Сурхондарё вилоятида пиллачилик корхоналарининг ташкил топиши тармоқнинг яна ривожланишига сабаб бўлди. Пиллачиликни тараққий эттириш халқаро алоқаларни йўлга қўйишни талаб қилган эди. Шу мақсадда 2010 йилдан эътиборан Ўзбекистон пиллачилик соҳаси мутахассислари малакасини ошириш учун Хитой давлатига жўнатиш бошланди. Хитойлик мутахассислар келиб Сурхондарё

вилоятида семинар-тренинглари ўтказилди. Вилоятда ташкил этилган «Сурхон ипаги» корхонаси Хитой тажрибаси асосида йилига икки марта ҳосил олишга эришди. Кейинчалик уч мартагача ҳосил олишни исботлаб беришди. Ангор туманида ташкил этилган пиллахона Республикадаги энг катта корхона сифатида эътироф этилди. Натижада вилоятда пилла ҳосилдорлиги яна минг тоннага етди. [10]

Аммо йилига икки марта ҳосил олиш учун тут дарахти навини яхшилаш лозим бўлди. Бу борада тажрибали агроном-селекционер С.Ҳидаевнинг (1938-2019) тадқиқотлари муҳим бўлди. У хорижий тажрибадан фойдаланган ҳолда япон тути навини маҳаллий шароитга мослаштириб, унинг самарадорлигини асослаб берди. Шу тариқа, пиллачилик учун зарур бўлган кенг баргли тут билан таъминлаш имконияти яратилди. Шеробод ва Жарқўрғонда тутчилик билан шуғулланувчи фермер хўжаликлари ташкил этилди. С.Ҳидаевнинг ўзи 2009-2012 йиллар давомида хитойлик мутахассислар билан бирга тутчилик ва пиллачилик соҳасидаги агрономларга бир нечта семинарлар ташкил этди. Янги типдаги тутзорларни яратиш бўйича тавсиялар ишлаб чиқилди ва амалиётга жорий этилди. Термиз давлат Университети доценти и.ф.н. С.Ҳамидова «Ипакчилик тармоғида инвестициялар ҳисобини ташкил этиш методологияси» мавзусида тадқиқот ишларини олиб борди.

Хулоса. Хулоса қиладиган бўлсак, мустақиллик йилларида Ўзбекистонда фермер хўжаликлари кадрларини тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш бўйича кўпгина ҳукумат қарорлари эълон қилинди. Ўзбекистон фермер хўжалик ходимлари хорижда қўлга киритилган илғор ютуқлардан самарали фойдаланиб, уларни Ўзбекистон шароитига тадбиқ этишмоқда. Зеро, инновацион технологиялар асосида соҳадаги муаммоларни бартараф этиш омилларидан бири-аграр соҳада замонавий билим ва кўникмага эга, жаҳон андозаларига мос дунёқарашга эга мутахассисларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш қишлоқ хўжалиги соҳасини ривожланишининг муҳим омилдир.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида»ги ПФ-5853-сонли Фармони. 2019 йил 23 октябрь // www.lex.uz.
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Касб-ҳунар коллежлари битирувчиларини ишга жойлаштириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 52-сонли Қарори. 2015 йил 10 март // www.lex.uz.
3. Ўзбекистон Миллий архиви, 1619-фонд. Марказий статистика бошқармаси.
4. 313 фонд, Сурхондарё вилоят ижроия қўмитаси.
5. 454-фонд, Сурхондарё вилоят ижроия қўмитаси.
6. 455-фонд, Сурхондарё вилоят Халқ таълими бошқармаси.
7. Сурхондарё вилояти ҳокимлиги жорий архиви. 1991-2018 йиллар.
8. Халқ депутатлари Сурхондарё вилояти Кенгашининг сессияси материаллари. 1991-2018 йиллар
9. Самарқанд қишлоқ хўжалиги институти жорий архиви. Зоотехника ва қорақўлчилик факультетининг Ҳисоботи. 2004-2017 йиллар.
10. Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалиги механизациялаш муҳандислари институти жорий архиви. Ўқув бўлимининг 2010-2015 йиллардаги ҳисоботлари.

11. Турсунов С.Н. ва бошқалар. Сурхондарё тарихи.–Тошкент: Шарқ, 2004. –Б. 605.
12. Янгибоев Б.Я. Ўзбекистон қишлоқ жойларида истеъмол бозорининг социал-иқтисодий самарадорлигини ошириш. Иқтисод. фан.ном. диссер.. автореферати. – Тошкент, 1993. –Б. 286.
13. Holmurzayevna, B. N. (2023). MILLIY QADRIYATLARGA SODIQLIKNI MUSTAHKAMLASHDA TA'LIMDAGI TEXNOLOGIYALARNING O'RNI. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 3(10), 14-18.
14. Бегамова, Н. Х. (2023). ЎЗБЕКИСТОНДА АГРАР СОҲАГА ОИД ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИ: ИСЛОҲОТЛАР ВА УНИНГ НАТИЖАЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(7), 331-336.
15. Begamova, N. K. (2022, November). Works Implemented in the Field of Agriculture in Our Country (In the Case of Farms). In *International Conference on Multidimensional Research and Innovative Technological Analyses* (pp. 148-150).

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 8 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).